

Vrijwilligerswerk: Gedragscode

Preventie ongewenste intimiteiten bij kwetsbare groepen

Waarom een gedragscode?

Veel grenzen in het contact tussen vrijwilligers en kinderen (jeugd tot 18 jaar) of gehandicapten (met deze term wordt in deze code bedoeld op personen met een lichamelijke en/of geestelijke beperking en/of een ontwikkelingsachterstand) zijn niet eenduidig. Hierover kunnen nooit precies grenzen worden afgesproken die voor alle kinderen/ gehandicapten in alle situaties gelden. Dat is maar goed ook, want voor veel kinderen/ gehandicapten is nabijheid en lichamelijk contact een voorwaarde om te groeien. Maar er is wel één heel duidelijke grens en dat is de grens dat ongewenste intimiteiten (zoals hieronder nader omschreven) tussen vrijwilligers en kinderen/ gehandicapten die bij ons komen, ontoelaatbaar zijn.

Wat is de definitie van ongewenste intimiteiten bij kwetsbare groepen?

Dit is iedere vorm van seksueel gedrag of -toenadering, in verbale, non-verbale, digitale of fysieke zin, opzettelijk of onopzettelijk, die door de persoon die het ondergaat als ongewenst of gedwongen wordt ervaren en/of plaatsvindt binnen een ongelijke machtsverhouding (volwassene/leiding en kind en gehandicapte, etc.) en/of andere handelingen of gedragingen die strafbaar zijn volgens het Wetboek van Strafrecht, boek II, titel XIV 'Misdrijven tegen de zeden'.

Gedragingen zijn:

- alle seksuele contacten met kwetsbare groepen (kinderen en gehandicapten);
- een seksueel/ erotisch geladen sfeer scheppen (ook via afbeeldingen, post, telefoon, sms, e-mail, internet);
- intieme relaties tussen begeleiders en kinderen of gehandicapten;
- ongewenste aanrakingen.

Wat houdt de gedragscode in?

Om integer met dit onderwerp om te gaan, heeft Natuurmonumenten voor vrijwilligers deze gedragscode opgesteld. Wanneer je bij ons komt werken als vrijwilliger, dan vragen wij je deze gedragscode na te leven. Met het ondertekenen van de vrijwilligersovereenkomst, waarin verwezen wordt naar de gedragscode, verklaar je dat je de gedragscode kent en niet in strijd met de letter en de geest van de gedragscode zult handelen (de term begeleider ziet op alle omgang met kinderen en gehandicapten):

1. De begeleider moet zorgen voor een omgeving en een sfeer waarbinnen het kind en/of de gehandicapte zich veilig en gerespecteerd voelt.
2. De begeleider onthoudt zich ervan het kind en/of de gehandicapte te bejegenen op een wijze die het kind en/of de gehandicapte in zijn waardigheid aantast.
3. De begeleider dringt niet verder door in het privé-leven van het kind en/of de gehandicapte dan functioneel noodzakelijk is. De begeleider ontvangt het kind en/of de gehandicapte niet bij hem thuis.
4. De begeleider onthoudt zich van elke vorm van seksuele benadering en misbruik van het kind en/of de gehandicapte. Alle seksuele handelingen, contacten en relaties tussen begeleider en het kind en/of de gehandicapte zijn onder geen beding geoorloofd en worden beschouwd als seksueel misbruik.
5. De begeleider mag het kind en/of de gehandicapte niet op zodanige wijze aanraken, dat deze aanraking naar redelijke verwachting als seksueel of erotisch van aard ervaren zal kunnen worden.
6. De begeleider zal tijdens trainingdagen, kampen, reizen, uitjes en dergelijke zeer terughoudend en met respect omgaan met het kind en/of de gehandicapte en de ruimtes waarin zij zich bevinden, zoals de kleedkamer of hotelkamer.
7. De begeleider heeft de plicht het kind en/of de gehandicapte naar vermogen te beschermen tegen vormen van ongelijkwaardige behandeling en seksueel misbruik en zal er actief op toezien dat de gedragscode door iedereen die bij het kind en/of de gehandicapte is betrokken, wordt nageleefd.

8. Indien de begeleider gedrag signaleert dat niet in overeenstemming is met deze gedragscode en bij vermoedens van seksueel misbruik, is hij verplicht hiervan melding te maken bij de daarvoor door Natuurmonumenten aangewezen persoon.
9. De begeleider krijgt of geeft geen (im)materiële vergoedingen die niet in de rede liggen
10. In die gevallen waar de gedragscode niet (direct) voorziet, of bij twijfel over de toelaatbaarheid van bepaalde gedragingen ligt het binnen de verantwoordelijkheid van de begeleider in de geest van de gedragscode te handelen en zo nodig daarover in contact te treden met een door Natuurmonumenten aangewezen persoon.

Nota bene:

Overtreding van deze code leidt tot maatregelen door Natuurmonumenten. Wanneer een vrijwilliger wordt verdacht van ongewenste intimiteiten jegens een kind en/of een gehandicapte zal Natuurmonumenten de politie inschakelen.

Wat betekent de gedragscode nu concreet voor de vrijwillige begeleider van kinderen en/of gehandicapten?

1. De begeleider zorgt voor een omgeving en een sfeer waarbinnen het kind en/of de gehandicapte zich veilig en gerespecteerd voelt.

Het kind/ gehandicapte moet worden gerespecteerd. Er mag geen onderscheid worden gemaakt naar of nadruk worden gelegd op godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, seksuele gerichtheid, culturele achtergrond, leeftijd of lichamelijke kenmerken. Dat betekent dat het kind/ gehandicapte zich zowel tijdens de activiteiten van de vereniging, maar ook daarbuiten – bijvoorbeeld in het clubhuis, in de kleedruimtes of kantine – veilig moet voelen en het gevoel moet hebben dat hij zich – letterlijk – vrij kan bewegen.

2. De begeleider onthoudt zich ervan het kind en/of de gehandicapte te bejegenen op een wijze die het kind en/of de gehandicapte in zijn waardigheid aantast.

Dit betekent dat je een kind/ gehandicapte nooit op een manier bejengt die hem in zijn waardigheid aantast. Je onthoudt je van discriminerende, kleinerende of (seksueel) intimiderende/getinte opmerkingen of gedragingen. Dit geldt tijdens werktijd, maar ook daarbuiten, tijdens alle activiteiten die door of namens de vereniging worden georganiseerd.

3. De begeleider dringt niet verder door in het privé-leven van het kind en/of de gehandicapte dan nodig.

In het vrijwilligerswerk komt het veel voor dat men kinderen/ gehandicapten ook kent vanuit sociale contacten. Maar de begeleider is binnen de vereniging altijd de verantwoordelijke. Binnen de vereniging gaat het niet om vriendschap of andere sociale relatie, maar om de relatie begeleider – het kind en/of de gehandicapte.

Het is belangrijk dat de begeleider zich bewust is van zijn positie, die ook buiten de vereniging door kan spelen. Het gaat erom dat de begeleider gepaste afstand houdt en niet verder doordringt in het privé-leven van het kind en/of de gehandicapte dan nodig is voor het gezamenlijke gestelde doel (activiteit) van de vereniging. Bijvoorbeeld: het onnodig vragen stellen over het privé-leven, persoonlijke afspraakjes maken, contact opnemen met kind/ gehandicapte buiten de activiteiten van de vereniging om, enzovoort. Een en ander dient dus achterwege te blijven.

4. De begeleider onthoudt zich van elke vorm van seksuele benadering en misbruik van het kind en/of de gehandicapte: alle seksuele handelingen, contacten en relaties tussen de begeleider en het kind en/of de gehandicapte zijn onder geen beding goorloofd en worden beschouwd als seksueel misbruik.

De begeleider mag zijn positie en relatie nooit gebruiken voor doeleinden ten eigen nutte die in strijd zijn met zijn verantwoordelijkheid, of die grenzen van de relatie overschrijden. Hierbij wordt gedacht aan:

- een seksueel of erotisch geladen sfeer scheppen;
- seksueel getinte opmerkingen en insinuaties, zoals grof taalgebruik of schuine moppen;
- het stellen van vragen over seks, bijvoorbeeld over masturbatie, frequentie en vormen van vrijen;
- het kind en/of de gehandicapte op een niet-functionele wijze bekijken en aanraken waarbij de ogen of handen zijn gericht op de geslachtskenmerken;
- bevrediging van de eigen seksuele verlangens.

Alle seksuele handelingen en relaties tussen vrijwilligers en kinderen en/of gehandicapten, zijn ontoelaatbaar en strafbaar volgens artikel 249 Wetboek van Strafrecht.

Tussen volwassenen en kinderen/ gehandicapten is sprake van een natuurlijk overwicht en dus machtsverschil. Een kind/ gehandicapte kan daardoor zaken moeilijk weigeren, of overzien waar het om gaat. Het is aan de volwassene om de grenzen te bewaken.

Dit betekent dat de begeleider:

- nooit seksuele toenadering zoekt tot kinderen/ gehandicapten en/of een seksueel of erotisch geladen sfeer schept (bijvoorbeeld door het laten zien van porno, of de eigen geslachtsorganen);
- een kind/ gehandicapte nooit gebruikt voor bevrediging van de eigen seksuele en/of agressieve verlangens;
- nooit (met seksueel gedrag) mag ingaan op verliefde gevoelens, seksuele verlangens of fantasieën van het kind en/of de gehandicapte óók niet wanneer hij/zij je daartoe lijkt uit te nodigen, dan wel onomwonden uitnodigt;
- wanneer er een erotisch/seksueel geladen sfeer mocht ontstaan, of zou kunnen ontstaan, tussen de begeleider en het kind en/of de gehandicapte, de begeleider afstand neemt en de situatie bespreekbaar maakt met de leiding of vertrouwenspersoon;
- wanneer bij de begeleider gevoelens van verliefdheid, maar ook afkeer of agressie ontstaan t.o.v. het kind/ gehandicapte, neemt de begeleider afstand en maakt de situatie bespreekbaar met de leiding of vertrouwens(contact)persoon.

5. De begeleider mag het kind en/of de gehandicapte niet op zodanige wijze manier aanraken, dat deze aanraking naar redelijke verwachting als seksueel of erotisch van aard ervaren zal kunnen worden.

Uitgangspunt is dat het kind en/of de gehandicapte het als seksueel ervaart.

Bijvoorbeeld: het te lang vasthouden van een hand bij begroeten of afscheid nemen, iemand naar je toetrekken, je tegen het kind/ gehandicapte aandrukken, een tongzoen geven, aanraken van billen en borsten, enzovoort.

Functionele aanrakingen zijn soms noodzakelijk (een jonge of gehandicapte het kind en/of de gehandicapte helpen bij het naar de wc gaan) of wenselijk (een het kind en/of de gehandicapte troosten) en mits daar geen misbruik van gemaakt wordt, toegestaan.

De begeleider moet er voor zorgen dat daar waar lichamelijk contact noodzakelijk en functioneel is, dit contact of deze aanraking niet verkeerd – in de zin van seksueel getint of intimiderend – kan worden geïnterpreteerd.

De begeleider houdt bij lichamelijk contact rekening met grenzen die het kind en/of de gehandicapte aangeeft, leeftijd, ontwikkelingsniveau, achtergronden, de specifieke situatie en wat maatschappelijk en/of cultureel als aanvaardbaar wordt gezien.

6. De begeleider zal tijdens excursies, bijeenkomsten, e.d. zeer terughoudend en met respect omgaan met het kind/ gehandicapten en de ruimtes waarin zij zich bevinden, zoals de kledkamer of hotelkamer.

Gereserveerd en met respect betekent in dit geval bijvoorbeeld dat:

- begeleider en het kind en/of de gehandicapte zich bij voorkeur niet met zijn tweeën afzonderen, maar met bijvoorbeeld een extra begeleider of meerdere kinderen en/of de gehandicapten;
- begeleider en het kind en/of de gehandicapte in een één op één situatie niet op één kamer slapen; er zijn tenminste 2 begeleiders op een groep kinderen/ gehandicapten;
- gereserveerd en met respect omgaan met de ruimtes waarin de kinderen/ gehandicapten zich bevinden, betekent dat het kind en/of de gehandicapte zich daar veilig moet voelen, zijn privacy gewaarborgd is en sociale controle niet is uitgesloten. Hierbij kan onder andere worden gedacht aan;
 - niet zonder aankondiging de kleedruimte, of toiletruimte (of wat daar voor doorgaat) betreden en bij voorkeur in gezelschap van een andere volwassene;
 - de deur open laten staan na het binnentreden,
 - gesprekken met het kind/ gehandicapte in een neutrale ruimte worden gehouden (niet in kleedruimte of toiletruimte).

7. De begeleider heeft de plicht het kind en/of de gehandicapte naar vermogen te beschermen tegen vormen van ongelijkwaardige behandeling en seksueel (machts)misbruik en zal er actief op toezien dat de gedragscode door iedereen die bij het kind en/of de gehandicapte is betrokken, wordt nageleefd.

De begeleider heeft binnen zijn mogelijkheden de verantwoordelijkheid voor de veiligheid en het welzijn van het kind en/of de gehandicapte.

Indien de begeleider grensoverschrijdend gedrag signaleert is hij verantwoordelijk het ongewenste gedrag te (doen laten) stoppen en te zorgen voor de veiligheid van het kind/ gehandicapte. De begeleider is alert op signalen die kunnen wijzen op seksueel misbruik / overtreding van de gedragscode.

8. Indien de begeleider gedrag signaleert dat niet in overeenstemming is met deze gedragscode/ bij vermoedens van seksueel misbruik, is hij verplicht hiervan melding te maken bij de daarvoor aangewezen personen bij Natuurmonumenten.

Alle vermoedens of constatering van seksueel misbruik moeten worden gemeld bij de daarvoor aangewezen personen bij Natuurmonumenten. Het kan zijn dat een kind en/of de gehandicapte een begeleider in vertrouwen neemt en vertelt dat iemand hem/haar seksueel misbruikt. De begeleider belooft in een dergelijk geval geen geheimhouding. Feiten van vertrouwelijke aard, aan jou toevertrouwd, moeten te allen tijde respectvol worden behandeld. Maar wanneer de belangen van het kind en/of de gehandicapte in het geding zijn (en dat is aan de orde bij een melding van seksueel misbruik), dient de begeleider hiervan melding te maken bij de daarvoor aangewezen personen bij Natuurmonumenten. Indien enigszins mogelijk gebeurt dit in overleg met het kind en/of de gehandicapte.

9. De begeleider mag geen (im)materiële vergoedingen geven of krijgen die niet in de rede liggen.

Door dergelijke vergoedingen dreigen de objectiviteit van het handelen en de onafhankelijke positie van de begeleider en die van het kind en/of de gehandicapte in het gedrang te komen. Hierdoor kan een voedingsbodemp ontstaan voor (seksueel) machtsmisbruik.

10. In die gevallen waar de gedragscode niet (direct) voorziet, of bij twijfel over de toelaatbaarheid van bepaalde gedragingen ligt het binnen de verantwoordelijkheid van de begeleider in de geest van de gedragscode te handelen.

Dit betekent dat de begeleider ook alert is op gedragingen die niet direct als seksueel misbruik of intimidatie zijn te betitelen, maar wel als grensoverschrijdend worden ervaren. Ook in dit geval is het belangrijk dat passende maatregelen worden genomen, zoals het aanspreken van de persoon in kwestie. Desgewenst kan de begeleider de daarvoor aangewezen personen bij Natuurmonumenten raadplegen.